
**Atlīdzības par aizbildņa pienākumu pildīšanu izmaksas pārtraukšana, ja aizbildnis
pārceļas uz pastāvīgu dzīvi ārvalstī, neatbilst Satversmei**

Satversmes tiesa 2019. gada 16. maijā pieņēma spriedumu lietā Nr. 2018-21-01 “Par Valsts sociālo pabalstu likuma 4. panta pirmās daļas un 20. panta pirmās daļas 2. punkta, ciktāl tas attiecas uz atlīdzību par aizbildņa pienākumu pildīšanu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 109. pantam”.

Apstrīdētās normas

Valsts sociālo pabalstu likuma (turpmāk – Pabalstu likums) 4. panta pirmā daļa paredz, ka tiesības uz valsts sociālajiem pabalstiem ir Latvijas pilsoņiem, nepilsoņiem, ārvalstniekiem un bezvalstniekiem, kuriem piešķirts personas kods un kuri pastāvīgi dzīvo Latvijas teritorijā.

Pabalstu likuma 20. panta pirmās daļas 2. punkts redakcijā, kas bija spēkā līdz 2019. gada 6. martam, noteica, ka regulāri izmaksājamā valsts sociālā pabalsta izmaksu pārtrauc, ja pabalsta saņēmējs vai bērns, par kuru tiek maksāts pabalsts, izbrauc no Latvijas Republikas uz pastāvīgu dzīvi ārvalstī.

Augstāka juridiska spēka normas

Satversmes 91. pants: “Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas.”

Satversmes 109. pants: “Ikvienam ir tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darbnespējas, bezdarba un citos likumā noteiktajos gadījumos.”

Lietas fakti

Lieta ierosināta pēc Augstākās tiesas pieteikuma. Tās tiesvedībā ir administratīvā lieta, kas ierosināta pēc privātpersonas pieteikuma par Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras (turpmāk – Aģentūra) lēmuma atcelšanu. Pamatojoties citstarp arī uz apstrīdētajām normām, Aģentūra pārtraukusi izmaksāt ārvalstī pastāvīgi dzīvojošam aizbildnim atlīdzību par aizbildņa pienākumu pildīšanu un pieprasījusi, lai viņš atmaksā pārmaksāto atlīdzību.

Augstākā tiesa uzskata, ka apstrīdētās normas nesamērīgi ierobežo personām Satversmes 109. pantā noteiktās sociālās pamattiesības, jo regulējumu, kas paredz atšķirīgu attieksmi, likumdevējs esot pieņēmis bez pamatota iemesla. Tādējādi esot pārkāpts arī Satversmes 91. pantā nostiprinātais tiesiskās vienlīdzības princips.

Tiesas secinājumi

Par tiesvedības turpināšanu

Saeima lūdza izbeigt tiesvedību lietā, jo pēc lietas ierosināšanas apstrīdētās normas ir zaudējušas spēku. Satversmes tiesa secināja, ka izskatāmajā lietā apstrīdētā Pabalstu likuma 4. panta pirmā daļa nav tikusi grozīta. Tomēr likumdevējs ir grozījis šā panta ceturto daļu un 20. panta pirmās daļas 2. punktu, tādējādi saturiski mainot apstrīdētās normas attiecībā uz atlīdzību par aizbildņa pienākumu pildīšanu. Līdz ar to izskatāmajā lietā apstrīdētais Pabalstu likuma 20. panta pirmās daļas 2. punkts redakcijā, kas bija spēkā līdz 2019. gada 6. martam, ir zaudējis spēku, savukārt šā likuma 4. panta pirmās daļas saturs ir mainījies pēc būtības. [8. un 9.]

Satversmes tiesa atzina, ka tiesvedības turpināšana izskatāmajā lietā ir nepieciešama, lai atrisinātu strīdus jau ierosinātajās administratīvajās lietās, kurās iepriekš bija piemērojamas apstrīdētās normas, un nodrošinātu personu, tostarp arī pieteicēja izskatāmās lietas pamatā esošajā administratīvajā lietā, iespējams, aizskarto pamattiesību aizsardzību. Apstrīdēto normu izmaiņas pēc būtības nevar tikt uzskatītas par pietiekamu pamatu tiesvedības izbeigšanai pēc Saeimas lūguma, jo tādējādi varētu palikt nenovērsts iespējamais personas pamattiesību aizskārums. Līdz ar to tiesvedība izskatāmajā lietā tika turpināta. [10.]

Par apstrīdēto normu izvērtēšanas robežām

No pieteikuma izrietēja, ka Augstākā tiesa iebilda nevis pret visas Pabalstu likuma 4. panta pirmās daļas attiecināšanu uz atlīdzību par aizbildņa pienākumu pildīšanu, bet tikai pret šajā tiesību normā ietvertu prasību pēc pastāvīgas dzīvesvietas Latvijas teritorijā. Līdz ar to Satversmes tiesa izvērtēja Pabalstu likuma 4. panta pirmās daļas (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2019. gada 6. martam) vārdu „un kuri pastāvīgi dzīvo Latvijas teritorijā” un Pabalstu likuma 20. panta pirmās daļas 2. punkta (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2019. gada 6. martam), ciktāl tie attiecas uz atlīdzību par aizbildņa

pieņēmumu pildīšanu, (turpmāk – apstrīdētais regulējums) atbilstību Satversmes 109. pantam kopsakarā ar Satversmes 91. panta pirmā teikuma tvērumā ietilpstošo tiesiskās vienlīdzības principu. [11. un 12.]

Par apstrīdētā regulējuma neatbilstību Satversmei

Par valsts pozitīvajiem pieņēmumiem, kas tai izriet no personas sociālajām pamattiesībām

Satversmes tiesa atzina, ka aizbildnim tiek nodrošināts finansiāls atbalsts gan bērna uzturēšanai, gan aizbildņa pienākumu pildīšanai. Likumdevējs ir veicis pasākumus, kas nepieciešami, lai nodrošinātu personām, kuras pilda aizbildņa pienākumus, iespēju īstenot sociālās tiesības, proti, saņemt īpašu sociālo nodrošinājumu. Izskatāmajā gadījumā likumdevējs bija noteicis konkrētu atlīdzības par aizbildņa pienākumu pildīšanu apmēru un tā pārskatīšanas kārtību. Ar apstrīdēto regulējumu minētais Pabalstu likuma līdz šim garantētais sociālās aizsardzības apjoms aizbildnim, kurš kopā ar savu aizbilstamo pastāvīgi dzīvo Latvijas teritorijā, netika samazināts. Tātad izskatāmajā lietā tiesības uz sociālo nodrošinājumu vismaz minimālajā līmenī netiek skartas. [13.1. un 13.2.]

Ja valsts īpaša sociālā nodrošinājuma iespēju ir paredzējusi likumā, Satversmes 109. pants prasa, lai valsts rīcība šajā jautājumā atbilstu no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātajiem vispārējiem tiesību principiem, tostarp tiesiskās vienlīdzības principam, kas ietilpst Satversmes 91. panta pirmā teikuma tvērumā. [13.3.]

Par apstrīdētā regulējuma radīto atšķirīgo attieksmi

Satversmes tiesa atzina, ka aizbildņa pienākumu apjoms nav atkarīgs no aizbildņa un aizbilstamā pastāvīgās dzīvesvietas maiņas, jo tā pati par sevi neietekmē aizbildnības spēkā esību, uzraudzības piekritību un neaptur bāriņtiesas lēmumu par aizbildnības nodibināšanu. Ikviens aizbildnis velta laiku un rūpes bērna aprūpei un tiesību aizsardzībai, un aizbildņa pienākumu apjoms nemainās, kamēr saglabājas aizbildņa statuss. Tādējādi visas personas, kuras pilda aizbildņa pienākumus, atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. [14.]

Apstrīdētais regulējums liedz ārvalstīs pastāvīgi dzīvojošiem Latvijas pilsoņiem, nepilsoņiem, ārvalstniekiem un bezvalstniekiem, kuriem piešķirts personas kods un kuru aizbildnībā esošam bērnam arī piešķirts personas kods, piešķirt atlīdzību par aizbildņa

pienākumu pildīšanu. Tādējādi aizbildņi tiek nostādīti atšķirīgā situācijā atkarībā no tā, kurā valstī ir aizbildņa pastāvīgā dzīvesvieta. Tātad apstrīdētais regulējums nosaka atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, atkarībā no to pastāvīgās dzīvesvietas. [15.1.]

Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētā regulējuma radītā atšķirīgā attieksme ir noteikta ar likumu. [15.2.]

Par atšķirīgās attieksmes leģitīmā mērķa neesību

Valstij, cik vien tas iespējams, jānodrošina, ka bērns uzaug ģimeniskā vidē. Bērna vislabākās intereses tiek aizsargātas tad, ja ir persona, kura uzņemas aizbildnību. Atlīdzības par aizbildņa pienākumu pildīšanu mērķis ir finansiāli motivēt aizbildņa pienākumu pildīšanai piemērotu personu būt par bērna aizbildni, tādējādi sekmējot bērna vislabāko interešu prioritātes principa ievērošanu. Minētā atlīdzība ir vērsta uz to, lai cilvēki iesaistītos bez vecāku gādības palikušo bērnu aprūpē. Turklāt no aizbildnības institūta izrietošie pienākumi un tiesības nemainās arī tad, ja aizbildnis pārcēlies uz pastāvīgu dzīvi citā valstī. Proti, bāriņtiesas lēmums par aizbildnības nodibināšanu paliek spēkā, un Latvijas valsts pārvaldes iestādes turpina aizbildnības uzraudzību. [16.2.]

Satversmes tiesa atzina, ka nepieciešamība taupīt valsts budžeta līdzekļus var attaisnot valsts atteikšanos piešķirt līdzekļus mazāk svarīgu tās funkciju veikšanai vai vispārēju taupības pasākumu ieviešanu ekonomiskās lejupslīdes apstākļos. Taču valsts budžeta līdzekļu ietaupījums nevar kalpot par leģitīmu mērķi atšķirīgai attieksmei pret personām, kas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, īpaši ja tā skar bērna vislabākās intereses uzaugt ģimeniskā vidē. [16.3.]

Tā kā apstrīdētajā regulējumā paredzētā atšķirīgā attieksme nav vērsta uz bērna vislabāko interešu aizsardzību, tā nevar būt saskanīga ar Satversmes 116. pantā noteikto leģitīmo mērķi – sabiedrības labklājības aizsardzība. Izskatāmajā lietā nav saskatāms leģitīms mērķis, kura dēļ pret personām, kas pilda aizbildņa pienākumus, būtu nosakāma atšķirīga attieksme atkarībā no šo personu un to aizbilstamo pastāvīgās dzīvesvietas. [16.3.]

Ievērojot minēto, apstrīdētā regulējuma radītajai atšķirīgajai attieksmei nav leģitīma mērķa un līdz ar to apstrīdētais regulējums neatbilst Satversmes 91. un 109. pantam. [16.3.]

Par brīdi, ar kuru apstrīdētais regulējums zaudē spēku

Lai aizsargātu bērna vislabākās intereses un arī citu tādu personu pamattiesības, kuras uzsākušas savu pamattiesību aizsardzību Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā, ir nepieciešama apstrīdētā regulējuma atzīšana par spēkā neesošu no noteikta brīža pagātnē. Kaut arī apstrīdētais regulējums pēc būtības vairs nav spēkā, tomēr tas varēja būt piemērots administratīvā procesa ietvaros laikā, kad bija spēkā, vai būtu jāpiemēro jau uzsāktā administratīvajā procesā, tādējādi aizskarot arī citām personām Satversmē noteiktās pamattiesības. [17.]

Satversmes tiesa nosprieda:

atzīt Valsts sociālo pabalstu likuma 4. panta pirmās daļas (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2019. gada 6. martam) vārdus “un kuri pastāvīgi dzīvo Latvijas teritorijā”, kā arī 20. panta pirmās daļas 2. punktu (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2019. gada 6. martam), ciktāl tie attiecas uz atlīdzību par aizbildņa pienākumu pildīšanu, par neatbilstošiem Latvijas Republikas Satversmes 91. un 109. pantam un spēkā neesošiem attiecībā uz personām, kurām šīs tiesību normas tika piemērotas vai būtu jāpiemēro administratīvā procesa ietvaros un kuras uzsākušas savu pamattiesību aizsardzību administratīvā procesa ietvaros, no šo personu pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Satversmes tiesas spriedums ir galīgs un nepārsūdzams, tas stājas spēkā tā publicēšanas dienā. Sprieduma teksts ir pieejams Satversmes tiesas mājaslapā: http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2018/10/2018-21-01_Spriedums.pdf#search=

Relīze sagatavota ar mērķi veicināt izpratni par Satversmes tiesā izskatāmajām lietām. Tā nav uzskatāma par nolēmuma daļu un nav saistoša Satversmes tiesai. Spriedumi, lēmumi un cita informācija par Satversmes tiesu atrodama tiesas mājaslapā www.satv.tiesa.gov.lv.

Ketija Strazda

Satversmes tiesas priekšsēdētājas palīdzē

Ketija.Strazda@satv.tiesa.gov.lv,

67830749, 26200580